

TÜRKİYE-MISIR İLİŞKİLERİ NEREYE?

“

I. Dünya Savaşı'nda ise Mısır halkı Osmanlı ile işgalcilere karşı aynı safta savaşıyor ve Kurtuluş Savaşımıza mali yardım göndermiştir. Bu kısa tarihsel süreç gösteriyor ki Mısır ile Türkiye arasında kültürel-tarihsel anlamda uzun dönemli etkileşim söz konusudur ve etkileşim sürecinde de ilişkilerde inişli-çıkışlı süreçler yaşanmıştır.

”

PROF. DR. AHMET UYSAL

Başkan ORSAM

Türkiye-Mısır arasındaki ilişkilerin tarihi çok eski dönemlere dayanmaktadır. Bilindiği gibi Türkler, Anadolu'dan önce Irak ve Suriye'den sonra Mısır'a yerleşmişler ve 930 yıllarında Akşitler Devleti'ni kurmuşlardır. Memlûklüler ve Osmanlı döneminde ilişkiler çok ciddi düzeydeydi. Napolyon'un Osmanlı egemenliği altındaki Mısır işgali sonlandıktan sonra Mehmet Ali

Paşa, Mısır'da önemli askerî-siyasi reformlar gerçekleştirdi. Bir dönem Osmanlı merkezî yönetimi ile sorunlar yaşayan Mehmet Ali Paşa yönetimindeki Mısır ile ilişkiler sonrasında belirli oranda düzelmıştır. Büyük Britanya, Mısır'ı işgal ettikten (1882) sonra Osmanlı'nın parçalanması yönünde politika değişikliğine gidiyordu. I. Dünya Savaşı'nda ise Mısır halkı Osmanlı ile işgalcilere karşı aynı safta savaşıyor ve Kurtuluş Savaşımıza mali yardım göndermiştir. Bu kısa tarihsel süreç gösteriyor ki Mısır ile Türkiye arasında kültürel-tarihsel anlamda uzun dönemli etkileşim söz konusudur ve etkileşim sürecinde de ilişkilerde inişli-çıkışlı süreçler yaşanmıştır.

MODERN DÖNEMDEKİ İKİLİ İLİŞKİLER

Cemal Abdunnasır'ın 1952 yılında darbe ile iktidarı ele geçirmesi ve sonrasında Mısır dış-iç politikasına getirdiği dönüşümler Türkiye-Mısır ilişkilerinde olumsuz bir sürece yol açmıştır. Bu dönemde Batı sömürmesine karşı çıkan Nasır, Arapları birleştirme söylemine ve bu söylemde Filistin sorununa ayrıca yer veriyordu. Soğuk Savaş döneminin önemli kısmında Ortadoğu sorunları ile yeterince meşgul olmayan ve Batı hiyerarşisine sıkı bağımlı olan Türkiye ise günümüzdeki Mısır'ın yaklaşımına benzer şekilde Batı'ya daha fazla endekli bir tutum izleyerek Arap halklarının sorunlarıyla fazla ilgilenemiyordu. 1956'da Süveyş'in millileştirilmesi Nasır'ı zirveye taşısa da 1967'de İsrail'e karşı aldığı ağır yenilgi, Nasır'ın konumuna ve milliyetçi akıma Mısır'da önemli

darbe vurmuştur. Halefi Enver Sedat'ın 1978'de İsrail ile anlaşarak Arap dünyasının liderliğinden vazgeçip Amerikan kampına katılması Mısır iç-dış politikasında günümüze kadar yansımaları olan köklü bir değişiklik olmuştur.

Bu köklü değişikliğin neticesinde Sedat'a yönelik suikast gerçekleştirilmiş ve ölümünün ardından iktidara aynı çizgide devam eden Hüsnü Mübarek geçmiştir. Bu dönemde Mısır ile Türkiye ilişkilerinin çok derin olmasa da paralel çizgide ilerlediği söylenebilir. Örneğin, 1980'lerde iki ülke de Afganistan işgaline karşı çıkmıştır. İran-İrak Savaşı'nda Mısır, Sad-

sıcak bakmamıştır. Sonrasında ise Mısır, AK Parti iktidarının yoğunlaştırdığı Türkiye'nin Arap dünyasına açılmasına olumlu yaklaşmış ve ikili ilişkiler ciddi gelişme göstermiştir.

ARAP BAHARI SÜRECİ OLUŞAN FARKLILIKLAR

Arap Baharı ile bölge halkları gibi Mısır halkları da sokaklara dökülünce Türkiye, Mübarek'in gitmesini desteklemiş ve demokratik sürece maddi ve manevi destek vermiştir. Ancak Mısır'da demokratik devrimi desteklemek adına yönetimi siviller değil, ordu eline almıştır. Bu durum demokratik geçiş sürecini giderek rayından çıkarmıştır. Ordu kasıtlı bir şekilde demokratik güçleri birbirine düşürmü ve son olarak Müslüman Kardeşler grubunu askerî darbeyle bastırmıştır.

Demokratik yollarla seçilen ilk Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi, kısa bir süre içerisinde askerî darbe gerçeği ile yüzleşmiş ve bu durum Mısır'ın oldukça kısa demokrasi tecrübesinin sonu olmuştur. Sonrasında ise darbe yönetimi binlerce muhalifle birlikte Mursi'ye de idam cezası vererek ağır koşullarda cezaevinde ölümüne sebep olmuştur.

Genel olarak askerî darbelerden çok mustarip olan ve bu nedenle demokratikleşme süreçleri ağır hasar alan Türkiye, darbeler konusunda ciddi bir hassasiyete sahiptir. Bu nedenle darbe girişimlerine ve

vesayet amaçlarına daima sert tepki gösteren AK Parti hükümeti, Mısır'daki darbe yanlısı sokak hareketlerini ve sonrasındaki darbe sürecini en ağır şekilde eleştirmiştir. Mısır darbesine yönelik söz konusu yaklaşım, iki ülke arasında ciddi bir siyasi ihtilafa yol açtığı için ilişkilerde kopukluk olmuş ve Suriye, Libya ve Körfez Krizi gibi birçok bölgesel konuda Ankara-Kahire arasında gerilim oluşmuştur. Çünkü Mısır darbesi sonrasında benzer darbe girişimlerinin Libya, Tunus, Katar ve diğer bazı ülkelerde tekrarlanma çabası ortaya çıkmış ve bu durum Mısır'ın da içinde bulunduğu statükocu güçler ile Türkiye arasında mesafeli ilişkilere yol açmıştır.

“

Katar ambargosunun sonlandırılması, Libya'da Halife Hafter darbesinin püskürtülmesi ve Yemen'de farklı senaryoların ortaya çıkması Türkiye ile söz konusu kamp arasındaki ilişkilere de etki etmiştir. Mısır iç politikasında ise Abdülfettah Sisi, yönetimdeki yerini sağlamlaştırmıştır çünkü onun yönetimi kişisel olmaktan çok ordunun yönetimi şeklinde görülmektedir.

”

Ancak aradan geçen 8 yılda hem küresel hem de bölgesel dengeler farklı yöne evrilmiştir. Katar ambargosunun sonlandırılması, Libya'da Halife Hafter darbesinin püskürtülmesi ve Yemen'de farklı senaryoların ortaya çıkması Türkiye ile söz konusu kamp arasındaki ilişkilere de etki etmiştir. Mısır iç

dam Hüseyin'i desteklerken Türkiye tarafsız durmaya çalışmıştır. Mübarek 1990'ların başında Türkiye gibi Irak'ın Kuveyt'ten çıkarılmasında aktif rol almıştır. Ayrıca, Suriye ile yaşanan PKK krizinde ara buluculuk yaparak Beşar Esed rejimini Abdullah Öcalan'ın ülkeden çıkarılması konusunda ikna etmiştir. 2000'lerde iki ülke de ABD'nin Irak'ı işgaline

politikasında ise Abdülfettah Sisi, yönetimdeki yerini sağlamlaştır-
mıştır çünkü onun yönetimi kişisel
olmaktan çok ordunun yönetimi
şeklinde görülmektedir. Başta bir-
biriyle bağlantılı Doğu Akdeniz ve
Libya sorunları olmak üzere birçok
konu Mısır ile Türkiye'yi karşı kar-
şıya getirdiği için iki ülkenin diyalog
kurması çatışmaktan daha önemli
hâle gelmiştir.

“

İki ülkenin iş birliğini teşvik
eden en önemli konu, Doğu
Akdeniz meselesidir.
Türkiye'nin denizdeki
münhasır ekonomik bölgelerin
ana karalara göre paylaşılması
anlayışı aynı zamanda
güneydeki ana kara olan Mısır
ve Libya'nın da çıkarlarına
uygundur. Türkiye'nin meşru
Libya hükûmeti ile anlaşma
yapması siyasi olarak darbeci
Hafter'i destekleyen Mısır'ın
istememediği bir gelişme olsa da
bu gelişmenin ekonomik
mantığına itiraz etmemiştir.

”

MISIR-TÜRKİYE İLİŞKİLERİNDE YUMUŞAMA SÜRECİ: FAKTÖRLER VE OLASI SORUNLAR

Türkiye ile Mısır arasındaki istih-
bari görüşmeler zamanla diplo-
matik alana genişlemiştir. Bu çer-
çevede Dışişleri Bakanı Mevlüt
Çavuşoğlu, mayıs başında Türki-
ye'den diplomatik bir delegasyonun
Mısır'a gideceğini duyurmuştur.
Daha sonra da dışişleri bakanları
düzeyinde görüşmeler olacağını
söylemiştir. Bu gelişmeler, iki ülke
ve bölge için önemli bir gelişme

olacaktır. Çünkü uzun süredir diplo-
matik ilişkiler düşük düzeyde
ilerliyordu. Diğer taraftan iki ülke
arasındaki ekonomik ilişkiler hâ-
lihazırda geçmişteki olumsuz siyasi
atmosferden çok etkilenmeden
devam etmişti.

İki ülkenin iş birliğini teşvik eden
en önemli konu, Doğu Akdeniz
meselesidir. Türkiye'nin denizdeki
münhasır ekonomik bölgelerin
ana karalara göre paylaşılması an-
layışı aynı zamanda güneydeki ana
kara olan Mısır ve Libya'nın da
çıkarlarına uygundur. Türkiye'nin

meşru Libya hükûmeti ile anlaşma
yapması siyasi olarak darbeci Haf-
ter'i destekleyen Mısır'ın istemediği
bir gelişme olsa da bu gelişmenin
ekonomik mantığına itiraz etme-
miştir. Aslında Libya'nın istikrar
ve kalkınması iki ülkenin de yarar-
lıdır. Çünkü darbe tehlikesinin
bertaraf olması, yeni bir siyasi uz-
laşma sürecini başlatmıştır. Özellikle
ülkede iç savaş esnasında uzun
süre petrol üretimi yapılamama-
sından Mısır ekonomisi de çok
olumsuz etkilenmiştir. Çünkü Mı-
sır'ın Libya'da daha önce çok sayıda
vatandaşı çalıştığı gibi, bu ülkeye

ihracatı da olumsuz etkilenmiştir. Ayrıca İsrail, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve hatta Fransa, Mısır'ı darbeciler yanında Libya çatışmalarına müdahil etmeyi amaçlasalar da Mısır çok fazla riski bulunan böyle bir girişime prim vermemiştir. Çünkü 2 yıl önce Hafter'in BAE, İsrail ve Fransa çizgisinde hareket ederek Trablus'a yaptığı saldırı öncesinde bu ülkeler Mısır'a danışmamışlardı.

BAE'nin İsrail ve Batı adına Mısır'ın çevresinde yaptığı faaliyetler Kahire'yi de rahatsız etmektedir. Özellikle BAE'nin, Yemen, Somali, Sudan ve Libya'daki faaliyetleri şüphe uyandırmaktadır. BAE, bu ülkelerde limanları ve ticaret hatlarını kontrol etmeye çalıştığı için Süveyş Kanalı'yla küresel ticaretin önemli bir kavşağında olan Mısır, bu gelişmeleri kaygı ile takip etmektedir. Bu rahatsızlıklara rağmen Kahire yönetimi hâlihazırda ittifak içerisinde bulunduğu Suudi Arabistan-BAE ile ilişkilerini özellikle ekonomik gerekçeler ile güçlü tutmaktadır.

Mısır, devam eden Suriye krizi açısından da kritik bir ülkedir. Buradaki kriz Mısır için ekonomik, güvenlik ve Doğu Akdeniz açısından önemlidir. Statüko kampı Mısır'ı Libya'da olduğu gibi Suriye'de de Türkiye'nin karşısında konumlandırmaya çalışmaktadır. Çeyrek milyon Suriyeli mülteciyi barındıran ve bu konumu onaylamayan Mısır ise ekonomisinin Suriye eklenmesi olası krizlerle daha fazla zorlanmasından çekinmektedir. İki ülkenin Sudan'ın kalkınması ve istikrarında da ortak çıkarları söz konusudur. Ancak bundan daha büyük bir sorun Mısır'ın gündemini ve geleceğini ilgilendirmek-

tedir. Bu sorun Etiyopya'nın Nil Nehri üzerinde yaptığı ve doldurmaya başladığı Rönesans Barajı'dır. Tarımsal ve tüketim anlamında Nil suyuna önemli bağımlılığı bulunan Mısır'ın su payında herhangi bir azalma, ekonomik ve sağlık gibi birçok alanda ciddi sonuçlar doğuracaktır. Bu nedenle Mısır ile ittifak ilişkisi bulunan bazı Körfez ülkelerinin Etiyopya Barajı'na yaptıkları yatırımlar da Mısır'da rahatsızlık yaratmaktadır. Son 10 yılda Mısır'ın zayıflamasının en büyük sonucu Etiyopya'nın barajı tamamlamasıdır ki bundan sonra Mısır'ın engellemesi de zordur.

“**Türkiye ile Mısır arasında açan konuların başında İhvan-ı Müslimin temsilcilerinin Türkiye'ye gelip siyasi faaliyetleri de kapsayan bazı çalışmalar yapması gelmektedir. Mısır, İhvan üyelerinin Türkiye tarafından sahip çıktığını söylese de gerçek durumun daha farklı olduğu söylenebilir. Diğer demokratik ülkeler gibi Türkiye siyasi baskılara karşı sığınma talebi olanlara imkân sağlamıştır ki bunu bütün Batı ülkeleri yaptığı hâlde sadece Türkiye'nin suçlanması doğru ve adil bir yaklaşım değildir.**”

Türkiye ile Mısır arasında açan konuların başında İhvan-ı Müslimin temsilcilerinin Türkiye'ye gelip siyasi faaliyetleri de kapsayan bazı çalışmalar yapması gelmektedir. Mısır, İhvan üyelerinin Türkiye tarafından sahip çıktığını söylese de gerçek durumun daha farklı

olduğu söylenebilir. Diğer demokratik ülkeler gibi Türkiye siyasi baskılara karşı sığınma talebi olanlara imkân sağlamıştır ki bunu bütün Batı ülkeleri yaptığı hâlde sadece Türkiye'nin suçlanması doğru ve adil bir yaklaşım değildir. Kaldı ki Mısır da FETÖ'nün faaliyetlerine engel olmamaktadır. İki ülkenin uzlaşmasından özellikle İhvan-ı Müslimin grubu rahatlatma sağlayabilir ve ikili ilişkilerdeki normalleşme durumu İhvan mensuplarının tekrar Mısır devleti ile ilişkilerini geliştirebilir.

İçeride ekonomik ve siyasi sorunlarla mücadele eden Mısır, ayrıca Joe Biden yönetiminin baskısıyla da karşılaşmaktadır. Dışarıda ise Etiyopya'nın inşa ettiği Rönesans Barajı ve dolayısıyla Nil kaynaklı sorunlar ülke için daha hayati bir konudur. Dolayısıyla Kahire yönetiminin Türkiye ile ortak çıkar alanlarına yönelmesi uygun ve rasyonel bir tercih olarak görülmektedir. Bu anlamda Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin Mısır'a uzun dönemdir önerdiği deniz alanı paylaşım durumu Mısır'ın çıkarlarına en uygun senaryodur. Diğer konu olan Libya meselesinde ise siyasi bakış açısından Türkiye ile farklılaşsa da Libya'nın istikrarı ve kalkınması Mısır'ın da işine gelmektedir. Yine benzer şekilde bazı Körfez ülkelerinin aksine iki ülke Suriye ve Yemen'in istikrarını ve bütünlüğünü kendi çıkarlarına uygun görmektedir. Sonuç olarak, diğer meselelerdeki anlaşmazlıkların da diyalog süreci ile bir yola koyulması durumunda Kahire-Ankara arasındaki güçlü ilişkilerin bahsedilen ortak çıkarlara hizmet etmesi ve bölgesel istikrara güçlü katkı yapması ihtimaldir. ■